



BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING MANTIQUIY FIKRLASH QOBILIYATLARINI O'STIRISHDA QIZIQARLI MASALALARNI YECHISH USULLARINI QO'LLASH

Akramova Zuxra Botir qizi

Jizzax davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada matematika darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini o'stirishda qiziqarli masalalarni yechish usullarini qo'llash bayon etilgan. Shuningdek, o'quvchilar bilimlarni o'zlashtirishlari va hayotiy masalalarni tezkorlik bilan qo'llash fazilatlarini shakllantirishda foydalanilishi mumkin bo'lgan testlardan namunalari ham keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Tafakkur, tafakkur jarayonlari, analiz, sintez, arifmetik masala, mantiqiy masala, sonli bog'lanish, matematik boshqotirma, mantiqiy boshqotirma, test.*

Matematik masalalar yechish matematika o'qitishning muhim tarkibiy qismidir. Masalalar yechmasdan matematikani o'zlashtirishni tasavvur ham etib bo'lmaydi. Matematikada yechishning nazariyasini amaliyotga tadbiiq qilishning muhim yo'lidir. Masalalar yechishning boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan u yoki bu nazariy materiallarni o'zlashtirish jarayonida va o'quvchilarni fikrlash qobiliyatlarini o'stirishda ham muhim ro'l o'ynaydi. Masalalar amaliy ishlar sistemasi asosida tuziladi. Bu degan so'z har bir yangi tushunchani tarkib toptirish har doim bu tushuncha ahamiyatini tushuntirishga yordam beradigan uning qo'llanishini talab qiladigan u yoki bu masalani yechish bilan amalga oshadi.

Bola maktabdagi mashg'ulotlarning birinchi kunidayoq masala bilan uchrashadi.

Matematik masalalar o'quvchilarga matematik tushunchalarni to'g'ri shakllantirishga, uni o'rab turgan muhitni chuqurroq anglashga, shu bilan birga masalalar yechishga bola tafakkurining rivojlanishiga yordam beradi. Eng asosiylaridan yana biri masalalar yechish orqali o'quvchi to'rtala arifmetik amal va ularning xossalari puxta o'rganadi. Matematika tili rivojlanadi. qisqasi, masalaga bu nazariya bilan amaliyotni bog'lovchi muhim zvenodir.

Masalalarni tasvirlash usuli. Masaladagi berilgan sonlarning nechtaligini ta'kidlashga va ular o'rtasidagi munosabatlarini aniqlay bilish ko'nikmasini rivojlantirishga imkon beruvchi eng muhim matn usuli – masalani tasvirlashdir. Bolalarning narsalarning chizmada tasvirlash usullari bilan tanishishi ham foydalidir. Dastlabki 1-2 ta masalani o'qituvchining o'zi tasvirlab chizadi.

O'qituvchi doskaning ichiga 5 ta qo'ziqorin va uning oldiga bitta qo'ziqorin solingan savatchaning rasmini chizdi. Bolalar o'qituvchi qanday masalani chizganini topganlaridan keyin o'zlari xohlagan narsalar haqida masala tuzadi. Bolalarni masalaning javobi emas, balki masala shartini chizish kerakligi haqida bosh qotirish kerak, o'qituvchi tez chiziladigan narsalarni tanlash haqida maslahat beradi. U bir nechta yaxshi chiqqan va 1-2 ta yaxshi chiqmagan rasmlarni tanlab oladi. Bolalar kim qanday masala tuzganini topadilar. Ular qaysi rasm bo'yicha masala tuzish mumkin, qaysi rasm bo'yicha masala tuzib bo'lmasligini, nima uchun xatosi nimada ekanligini aniqlaydilar. Rasmda masalada berilgan sonlar ko'rsatilishi kerakli haqida ishonch hosil qilinadi o'zaro tekshirish olib borilsa yaxshi bo'ladi. Ayirishga oid masala tuzishda ko'pincha ikkita rasm chizishga to'g'ri keladi, birida kamayuvchi, ikkinchisida qoldiq va ayiruvchi chiziladi.



Masalan: birinchisida 6 ta archa, ikkinchisida 5 ta archa chiziladi.

Bolalarga hisoblash usulini o'rgatish. Bolalar arifmetik amallarni ifoda etishga va uni asoslab berishga o'rganib olganlaridan keyin ularni hisoblash usullari bilan tanishtirish mumkin. Ular qo'shish va ayirishni 1 ni qo'shib va ayirib o'rganib olishlari kerak. Bolalar ushbu usullarni egallab borishda qo'shni sonlar o'rtasidagi bog'lanish va munosabatlarni tushunishga hamda sonlarning birliklaridan iborat tartibini bilishga tayanishlari lozim. Arifmetik amallarni o'rgatish jarayonidagi mashg'ulotning bir qismi sonlarni solishtirish va sonlarning birliklaridan iborat tarkibi haqidagi bilimlarni mustahkamlashga o'rgatadi. Bolalarga hisoblash usullarini qanday o'rgatish mumkin? Rasm bo'yicha quyidagi masalani tuzishni taklif etish mumkin. Bolalarni arifmetik amallarni ifoda etishni hisoblash usullaridan farq qila bilishga o'rgatish uchun qo'shishda + "ga" ayirishda – "dan" qo'shimchalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bolalar hisoblash vaqtida olingan javob bilan birga arifmetik amallarni takrorlaydilar. Shundan keyingina ular masala savoliga javob beradilar. Dastlab bolalar ko'rsatma material asosida keyinroq miyada sonlarning to'g'ri va teskari ketma-ketligi haqidagi bilimlar hamda ular masala o'rtasidagi bog'lanish va munosabatlarni tushunishga asoslanib hisoblaydilar.



Yil oxirida bolalar masala tuzishga undagi shart va savolni farq qila bilishi, berilgan sonlarni ajratib olishni, ular o'rtasidagi miqdoriy munosabatlar aniqlashini arifmetik amallarni to'g'ri to'plashni va ifoda etishni hisoblash usullaridan foydalanib harakat natijasini topishni va masala savoliga to'liq javob berishni bilishlari kerak.

Arifmetik masalalar yechish.

Masala yechishda "Qo'shish", "Ayirish", "Barobar" matematik atamalaridan foydalanish zarur. Bolalar yozishni mashq qiladilar.

1-2 bola mustaqil yozganlarini o'qib beradilar.

"3 ta sharga 1 ta shar qo'shilsa 4 ta shar bo'ladi".

Kim masalani yechadi? 3ga 1 ni qo'shish kerak.

Lolada nechta shar bo'ldi? 4 ta



Doskada 3 o'quvchi barobar 4 deb aytishadi.

Bolalar ko'pincha masalani hikoya, topishmoq bilan aralashtirib yuboradilar. Masalan: Akvariumda 6 ta baliq bor edi. Yana bir necha baliq solib qo'yishdi. Bu masalani yechish mumkinmi? Yoki 4 og'ayni bitta tom tagida yashaydi. Bular masala emas, balki hikoya va topishmoqdir. Masalada eng kamida ikkita son ishtirok etishi uqtiriladi.

Testlardan ham o'quvchilar bilimlarini o'zlashtirishlari va hayotiy masalarni tezkorlik bilan qo'llash fazilatlarini shakllantirishda foydalanish mumkin.

Masalan, 1-sinf uchun quyidagi testlarni qo'llash mumkin

1-5-gacha bo'lgan sonlarni raqamlash

1. Tushirib qoldirilgan sonni belgilang. 1 2 3 ... 5.

a) 2 b) 4 d) 3

2. 3 sonining oldi qo'shni sonni belgilang.

a) 2 b) 4 d) 1

3. 5 sonining oldi qo'shni sonini belgilang.

a) 3 b) 2 d) 4

4. 3 va 5 sonlar orasida joylashgan sonni belgilang.

a) 2 b) 4 d) 1

5. Agar bir son ikkinchi sondan kichik bo'lsa, qaysi belgi qo'yiladi?

a) = b) < d) >

6. Agar bir son ikkinchi sondan katta bo'lsa, qaysi belgi qo'yiladi?

a) = b) > d) <

7. Qo'shish belgisini toping. a) - b) + d) =

8. Sonni orttirish uchun qaysi amal bajariladi?

a) qo'shish b) ayirish

9. Sonni kamaytirish uchun qaysi amal bajariladi?

a) ayirish b) qo'shish

1-5 gacha bo'lgan sonlarni qo'shish va ayirish

1. Ifodalar to'g'ri bo'lishi uchun katakcha o'rniga mos sonni yozing.

$4 + 2 = \dots$

a) 6 b) 2 d) 1

2. Ifoda to'g'ri bo'lishni uchun katakcha o'rniga mos sonni yozing.

$\dots + 3 = 5$

a) 4 b) 2 d) 8

3. Javobi to'g'ri bo'lgan misolni belgilang.

a. $4 - 3 = 1$

b. $5 - 2 = 1$



d) $3 - 2 = 5$

4. Javobi to'g'ri bo'lgan misolni belgilang.

a. $2 + 1 = 5$

b. $3 + 2 = 5$

d) $4 + 2 = 5$

5. Sonlar tartibi to'g'ri yozilgan qatorni belgilang.

a. 1247689 10 35

b. 123456789 10

6. Ifoda to'g'ri bo'lishi uchun katakcha o'rniga mos son qo'ying. .

$... + 2 = 4$

a) 1 b) 3 d) 2

7. Ifoda to'g'ri bo'lishi uchun katakcha o'rniga mos sonni qo'ying. $5 - 2 = ...$

a) 1 b) 4 d) 3

8. Javobi to'g'ri bo'lgan misolni belgilang.

a. $2 + 3 = 5$

b. $5 - 4 = 2$

d) $4 - 2 = 8$



9.

a)6

b)2

d)5

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, yuqorida keltirilgan materiallar o'zining qiziqarliligi, tuzilishi bilan bolalarga yaqindir. Boshqotirmalar, matematik mantiqiy masalalar o'quvchilarni shunday sharoitga soladiki o'quvchilar o'ylashga, fikr yuritishga majbur bo'ladilar. Testlar esa o'quvchilarni tezkorlikka o'rgatadi. Dars jarayonida o'quvchilarda hosil bo'lgan ijobiy his – tuyg'ular ularga aqliy qobiliyatlarni shakllantirishda asosiy shartlardan biri bo'lib hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik tafakkurini shakllantirishga qaratilgan sistemali ravishda olib borilgan ishning ijobiy natija berishi mantiqiy tafakkurning shakllanishiga olib keladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari hamda oliy ta'limning bitiruvchi kurs talabalariga ushbu maqoladan foydalanishni tavsiya beramiz.



Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Axmedov M. , Abduraxmonova N., Jumaev M.E. Birinchi sinf matematika darsligi metodik qo‘llanma.) Toshkent. —SHarqrl 2005 yil.,
2. Bikbaeva N.U, R.I.Sidelnikova, G.A.Adambekova. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. (O‘rta maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma.) Toshkent. —O‘qituvchil 2006 yil.
3. Jumayev M.E, Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasidan praktikum. (O O‘YU uchun) Toshkent. —O‘qituvchil 2014 yil. “Maktabgacha ta’lim” jurnali maqolalari
4. Jumayev M.E, Tadjieva Z.G‘. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. (OO‘YU uchun darslik.) Toshkent. —Fan va texnologiyal 2015 yil.

Internet saytlari:

1. www.hozir.org
2. www.fayllar.org
3. www.google.com